

Miks ootavad teatrid järjekorras, et võtta kavva Estonias lavale jõudev „Onegin”?

Intervjuu

Raimo Poom
balletisöber

Tallinnas „Onegin” lavaletoomist juhendav koreoloog Jane Bourne seletab 50-aastase balleti üleilmset fenomeni.

Järgmisel nädalal esietendub Estonias legendaarse Briti koreograafi John Crancko (1927–1973) Stuttgardis 1960-ndatel välja toodud Puškini värssromaanil põhinev balletilavastus „Onegin”. Vanusest hoolimata ei näita lavastuse menu kustumise märke. Crancko balleti väljatoomist juhendav koreoloog Jane Bourne selgitab, mis teeb „Onegini” niivõrd paeluvaks.

●● See ballet on praeguseks juba pea 50 aastat vana, kuid üllataval kombel siiani üle maailma äärmiselt populaarne lavastus. Kõige hinnatumad teatrid püüavad „Oneginit” oma kassasse saada.

Jaa!

●● Näiteks Moskva Suures Teatris toodi see välja alles umbkaudu aasta eest. Miks on see nii nõutud lavastus?

Esiteks on tegemist ülimalt armsa looga. Ja siinkandis, ma arvan, lisandub tõsiasi, et lugu tuntakse hästi. Eesti inimesed paistavad Puškinit paremini tundvat. Kindlasti rohkem kui näiteks ameeriklased, kel pole mingit aimu, kes Puškin on.

Ja muidugi jutustab lavastus seda dramaatilist lugu väga ilusasti, tabavalt ja selgelt. Inimestele lihtsalt meeldib seda vaadata, millega liitub tõsiasi, et narratiiviga ehk jutustavad balletid on vaatajatele alati rohkem meeltnööda.

Teiseks on tõsiasi, et tantsijad armastavad seda. Esinejal on võimalik selles lavastuses oma märk maha panna, loomida iseenda vaadet. Ma ei väsi kunagi seda õpetamast, sest iga kord saab erinev ballett, kuigi koreograafia jääb alati samaks. Küsimus on selles,

Pariisis tuli ühe kuu jooksul anda 19 etendust, sest see oli nii populaarne.

kuidas erinevad inimesed ja trupid sellele lähenevad.

Kordeballeti jaoks on lavastus ülimalt efektne, lõbus ja liitub otseselt jutustusega. Seega nii publikud kui ka tantsijad armastavad seda. Ja meie aina õpetame seda. (Naerab.)

●● Niisiis, teil on järjekord „Oneginit” lavale tuua soovivate teatritest ukse taga ja nüüd valisite välja Estonia. Mille järgi te neid valikuid teete?

Teatri valik pole minu teha. Lavastuse omanikud külastavad teatrit enne õiguste andmist ja vaatavad trupi ja maja üle. Peale selle on teatud finantsilised küsimused nii lavastuse, muusika kui ka

kostüümide ja dekoratsioonide puhul. Ma ei tea selle kohta muud, kui et tegemist on suurte summadega.

Muidugi vaadatakse ka seda, kas teatris on olemas oma Onegin, Lenski, Tatjana. Siin on meil kaks tantsijate koosseisu ning isegi võimalik kolmas, kes küll sel hooajal arvatavasti veel lavale astuda ei jõua. Kui ma ei eksi, siis hooaja lõpuni on siin kavas viis-kuus etendust.

Muide, olen „Oneginit” lavale toonud kohtades, kus on tulnud kibekiiresti etendusi lisada, sest need on nii kiiresti välja müüdnud. Pariisis tuli ühe kuu jooksul lõpuks anda 19 etendust, sest see oli pärast esietendust nii populaarne

(Pariisi rahvusoper sai „Onegini” esimest korda lavale 2009. aastal – toim).

●● „Onegini” balletilavastusel pole Tšaikovski samanimelise ooperiga palju ühist?

Selles lavastuses pole fraasi muusikat, mis on ooperis. Kõik on samuti Tšaikovski muusika, kuid mujalt. Muide, kasutatud muusikast pole osa isegi otseselt orkestrile kirjutatud. Näiteks võis originaalis olla pala kirjutatud klaverile ja tšellole, ent balleti jaoks on need kõik orkestreeritud ja pandud kõlama tervikliku lavastuse muusikana.

Muusika on omaette väga hinnatud. Stuttgardis anti välja lavastuse muusikaga eraldi

CD, sest publik tahtis seda osta ja kuulata.

●● Rõhutasite, et tegemist on jutustava balletiga, aga „Onegini” puhul on huvitav, et lavastuses on suures plaanis viis peategelast, mis pole tavaline. See tähendab, et tantsiv trupp saab ühe õhtuga näidata publikule rohkesti oma talente...

Jah, see on tõsi! John Crancko teisteski balletides, näiteks „Romeo ja Julia” lavastuses on päris palju peategelasi. Crancko armastas erinevaid karaktereid. „Tõrkosa taltsutus” on neid lausa kaheksa. „Oneginis” on viis ja nad kõik on omal moel väga nõudlikud.

●● Nõudlikkuse mõttes esitab see lavastus kuhjaga väljakutsesid. Võtame kasvõi dramaatilisel vahelduvad emotsioonid, mida tuleb usutavalt edasi anda: ülimalt tundelised armastusduetid vahelduvad äratõukamise stseenidega, mida võib olla isegi raske vaadata. See ei saa kerge olla.

Aga just seepärast tahavad tantsijad „Oneginit” esi-

tada! Küsimus on rollist ja karakterist aru saamises. Mu suur eelis on siin, et esimene Onegini-Tatjana paar on vene tantsijad, kes ilmselgelt mõistavad oma rolli. ●

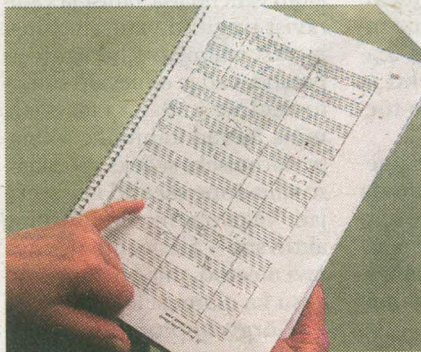
„Onegin” Estonias

Koreograaf-lavastaja: John Crancko
Lavale seab: Jane Bourne (Inglismaa)
Kunstnik: Thomas Mika (Saksamaa)
Valguskunstnik: Steen Bjarke (Taani)
Esietendub 19. märtsil, järgmised etendused on 22. märtsil, 1. ja 15. aprillil, 2. ja 15. mail.

Fotod: Tiit Blaht

Jane Bourne juhendab Estonia proovisaalis Jevgeni Gribi ja Luana Georgi.

BALLET SÄILIB KRIIPSUDE JA PUNKTIDENA

Kuidas saab kindel olla, et maailma eri teatrites eri aegadel lavale toodav „Onegin” peegeldab ammu lahkunud koreograafi algset lavastust? Selle tagavad koreoloog Jane Bourne'i kriipsud ja punktid – lavastuse kirjapandud notatsioon.

Bourne räägib, et olles õppinud ülikoolis koreograafia üleskirjutamist ehk notatsiooni, sattus ta juhuslikult pärast lõpetamist Stuttgarti. „Seal vajati kedagi, kes aitaks Cranko balletid kirja panna. Ta oli

äsja ootamatult surnud. Tegelesin Stuttgardis ballettide üleskirjutamisega kuus aastat. Pärast seda pöördusin tagasi koju Suurbritanniasse. Kuid edaspidi palusid nad minult abi, et neid ballette eri kohtades lavale tuua,” meenutab Bourne, kuidas ta hakkas tegelema Cranko lavastuste lavaletoomisega üle maailma. „Alguses veetsin terveid igavikke märkmeid tudeerides, et vältida proovides vajadust kogu aeg oma raamatu järele haarata. Aga ühel

päeval sain aru, et ma ei pea enam märkmeid vaatama, sest kõik on mul juba peas.”

Balleti notatsioon on analoogne noodikirjaga. „Põhimõtteliselt võib minu ülestähendusi lugeda igaüks, kes on õppinud Beneshi notatsioonisüsteemi. See on analoogne noodikirjaga, kuid heli asemel kujutavad kriipsud ja punktid positsioone, liikumisi, formatsioone. Asja mõte on kirjeldada kolmemõõtmelist tantsu kahe- või kolmemõõtmelisel paberil. Kuid see ei tähenda,

et igaühel oleks õigus üleskirjutuse järgi balletti lavale tuua. See pole lubatud, sest sammude õppimine on üks asi, kuid rolle ei saa kirja panna. Nagu muusikas: ei ole võimalik üles kirjutada, kuidas mängida, vaid ainult noote, mida mängida. See, kuidas kunstnik asja esitab, jääb unikaalseks.”

Bourne arvab, et notatsiooni järgi on balletti õigem õpetada kui video järgi. „Oo jaa, tantsijad tahavad hullult videoid vaadata! (Naerab.) Aga mulle see ei meel-

di. Asi on selles, et kui õpitakse märkmete järgi, siis alustatakse algusest. Õpitakse koreograafiat ja kuulatakse, mida ma ütlen karakteri kohta või selle kohta, mida konkreetne samm tähendab. Sellele saavad nad lisada omaenda tõlgenduse. Kui nad aga vaatavad videoid, siis nad kopeerivad kellegi teise interpretatsiooni. See pole õige. Nii võib ballett vanamoodsaks muutuda. „Onegini” puhul ei saa te aru, et lavastus on 50 aastat vana, kuigi seda ta just on.”